

Gevoelig erfgoed (2)

Meer Joodse stenen
en plekken in Nederland

TEKST KARIEN ANSTADT EN PATRICK STERNFELD

FOTO'S PATRICK STERNFELD

Het blijft rommelen als het gaat over Joods erfgoed in de brede zin. Of het nu is over de teruggave van geroofde Joodse kunst of over fouten op een namenmonument in Utrecht. In de tweede aflevering van een serie praten we met Daniël Metz (47), de initiatiefnemer, onder meer, van Museum zonder muren.

Metz is afgestudeerd in Cultuurgeschiedenis met een specialisatie in Herdenkingscultuur. Hij heeft onder meer gewerkt voor het Joods Digitaal Monument. Zijn belangstelling gaat uit naar materieel en immaterieel erfgoed.

”Door als vertrekpunt eerder het heden te nemen dan het verleden plaats je de actualiteit in een nieuw perspectief. Je zet als het ware stappen terug in de tijd om dan bij de bron uit te komen. Zo ben je in staat het heden zo veel mogelijk te duiden.”

Het gaat Metz erom geschiedenis zichtbaar en toegankelijk te maken voor een breed publiek. Neem bijvoorbeeld de Transvaalbuurt, waar hij diverse projecten heeft ontwikkeld waarbij geschiedenis, architectuur en bewoners centraal staan.

Met zijn kennis over deze van oorsprong typisch Joodse buurt waar hij zelf ook heeft gewoond, constateerde Metz dat de Joodse geschiedenis op wat details na vrijwel volledig uit het bewustzijn van de bewoners van de wijk verdwenen was.

“Je kunt dan wel weer een museum oprichten met een museumwinkel of zo, maar beter is om de geschiedenis in de buurt zelf te laten herleven. Wat is de historie van onze buurt, wat weten we van onze straat, welke verhalen en

welke documentatie kunnen we delen en doorgeven aan volgende generaties?”

Lezingen, evenementen, exposities en stadswandelingen, brengen in zijn projecten de geschiedenis naar het publiek toe. Op die manier wordt buurtcohesie en “wijkversterking” gestimuleerd. Vanuit deze opvatting is ook de naam ontstaan van de stichting die hij heeft opgericht: Museum zonder Muren.

Daniël Metz
voor de houten sjoel
in Amstelveen

“Er is gewoonweg te weinig geld beschikbaar.”

Dergelijke initiatieven gaan eigenlijk altijd gepaard met intensieve processen omdat, “je mensen mee moet zien te krijgen en rijp moet zien te maken voor een idee.” Hij heeft het over buurtbewoners, publiek, gemeentelijke instellingen en deelraden. Daar is geld, tijd en veel energie mee gemoeid. Vaak juist in een fase die nog helemaal geen zicht biedt op een goedkeuring voor een plan.

— *Hoe dergelijke projecten vorm te geven?*

“Een onderwerp kan nog zo’n belangwekkende historische waarde hebben, denk aan de historie van de diamantindustrie, het verkrijgen van de benodigde subsidie van fondsen om er een boek over te doen uitgeven blijft het grootste probleem. Er is gewoonweg te weinig geld beschikbaar voor het vastleggen van historisch erfgoed.

Daniël Metz “Waar de ideeën voor een initiatief vandaan komen is vaak via willekeurige gesprekken. Het hebben van een netwerk is dan ook van groot belang. Van daaruit verneem je vaak wat er gaande is en of dat relevant is. Denk aan voorgenomen verkoop of sloop van panden met een historische of culturele waarde.”

Sjoeltje gered

We hebben het vervolgens over de actuele discussie over panden met een emotionele waarde door bijvoorbeeld een religieuze achtergrond, zoals de synagoge van Deventer. Metz is op zich niet tegen hergebruik van historische objecten door ze een andere bestemming te geven. “Het gebouw hoeft daarmee niet verloren te zijn. Iets kan een andere culturele of religieuze bestemming krijgen.

Het is balanceren: er zal zich altijd de vraag voordoen of het voorgenomen plan niet wrang afsteekt tegen de oorspronkelijke situatie.”

Een voorbeeld van een geslaagde reddingsoperatie is de aankoop door de gemeente Amstelveen van een kleine sjoel. Deze sjoel stond onlangs nog op de nominatie te worden gesloopt. Er zou een grote villa voor in de plaats komen.

Een aantal buurtbewoners, waaronder Metz, heeft zich ingezet om dat te voorkomen.

“Behoud van veel erfgoed heeft toch te maken met ‘hap-snap’ beleid.”

Het betreft een houten gebouwtje, in 1932 ontworpen door Philip Warners, bedoeld als wijkgebouw, maar in 1938 ingewijd als synagoge. Het is ingebed in een typische jaren dertig buurt. In de oorlog heeft het ook nog dienst gedaan als schooltje voor Joodse kinderen. Dat het historische en architectonische waarde heeft was de gemeente in eerste instantie ontgaan. De buurt moest hierop wijzen. Eigenlijk kwamen al die aspecten die hiervoor werden benoemd in dit proces samen: bewustwording en creativiteit vanuit de gemeenschap, koppeling historie en architectonisch belang, overleg met gemeente en alertheid. “Weer een bevestiging van de opvatting dat we een monumentenbeleid hebben maar dat je er toch zelf bovenop moet zitten, en dat het behoud van veel erfgoed toch te maken heeft met ‘hap-snap’ beleid.”

Erfgoed koepel nodig

Dat betekent volgens Metz niet dat het aan landelijke belangstelling voor Joods erfgoed zou ontbreken. Zowel in de Mediene als in de Randstad zijn veel organisaties en particulieren actief in tal van projecten. Wat echter ontbreekt is de onderlinge samenhang, waardoor uitwisseling van bevindingen tekortschiet en het wiel ook steeds opnieuw moet worden uitgevonden.

Onder de velen die zich bezighouden met Joods erfgoed heerst het gevoel dat een overkoepelend platform ontbreekt. “Een dergelijk platform kan dienen voor het monitoren van Joods erfgoed en adviseren aan organisaties over procedures, fondsen en veranderingen in overheidsbeleid,” zegt Metz.

Hij weet te melden, dat er met enkele experts reeds oriënterende gesprekken hebben plaatsgevonden om tot een dergelijk platform te komen. “Ik zie daar mogelijkheden toe en zou er een voortrekkersrol in willen vervullen. Het is nu zorg om de nodige expertise en financiering bij elkaar te brengen. •